

УДК 330.341.2

JEL Classification: F63

Ірина Маркович

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
вул. Руська, 56, м. Тернопіль, 46001, Україна

e-mail:sorira@ukr.net

к.е.н., асистент, кафедра фінансів, обліку і контролю

ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ АСИМЕТРІЙ В РАМКАХ НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ

Анотація. У статті проведений аналіз ключових змін у світовому економічному просторі, які є детермінантами та акселераторами трансформаційних перетворень у принципах управління національними економіками та наднаціональними структурами. Виявлена неоднозначність впливів глобалізації на сучасні багатокomпонентні макроекономічні системи із різновекторними зв'язками, що проявляється у нерівномірності розвитку окремих держав та регіонів. На основі використання емпіричних даних отримано висновок, що показники, які характеризують стратифікацію країн за показником розподілу доходів між фізичними особами, демонструють скорочення розриву, проте, залежно від методики розрахунків, величини розривів є різними.

Ключові слова: нерівномірність розвитку, асиметрії, глобалізація, міжнародна економіка.

Ірина Маркович

ИССЛЕДОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ АСИММЕТРИЙ В РАМКАХ НОВОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ГЕОГРАФИИ

Аннотация. В статье проведен анализ ключевых изменений в мировом экономическом пространстве, которые являются детерминантами и акселераторами трансформационных преобразований в принципах управления национальными экономическими и наднациональными структурами. Обнаружена неоднозначность влияния глобализации на современные многокомпонентные макроэкономические системы с разновекторными связями, что проявляется в неравномерности развития отдельных государств и регионов. На основе использования эмпирических данных получено заключение, что показатели, характеризующие стратификацию стран по показателю распределения доходов между физическими лицами, демонстрируют сокращение разрыва, однако, в зависимости от методики расчетов, величины разрывов разные.

Ключевые слова: неравномерность развития, асимметрии, глобализация, международная экономика.

Iryna Markovych

Ternopil Ivan Puluj National Technical University,
 Ruska str., 56, Ternopil, 46001, Ukraine

e-mail:sorira@ukr.net

Ph.D., Assistant, Department of Finance, Accounting and Control

RESEARCH OF THE INTERNATIONAL ASYMMETRIES WITHIN THE NEW ECONOMIC GEOGRAPHY

Abstract. *This article analyzes the key changes in the world economy that are the causes and the accelerants of the transformations of the management principles of both national economies and supranational institutions. It observes various degree of globalization impact on modern multi-component macroeconomic systems with multifaceted relationships, resulting in uneven development of certain countries and regions. Based on obtained empirical data, it concludes that the parameters, characterizing the stratification of countries in terms of income distribution between individuals, are showing a narrowing gap. However, depending on the method of calculation, the values of the gaps differ.*

Keywords: *development inequality; asymmetry; globalization; international economics.*

Постановка проблеми. Зростання інтенсивності міжнародних взаємодій, посилення торгівельної відкритості та взаємозалежності на локальному, регіональному та глобальному рівнях позначається на трансформації зв'язків між національною економікою та глобальною. Все це знаходить вираження у перебудові світової економіки відповідно до наявних структурних зрушень та асиметрій розвитку. Загострення існуючих протиріч між глобалізацією та регіоналізацією з частковою дивергенцією економічного середовища знаходиться в полі зору багатьох сучасних науковців зважаючи на те, що ці явища формують мотиваційну основу для перегляду існуючих теоретико-методологічних концепцій управління на усіх рівнях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам нерівномірності розвитку національних економік в світлі глобалізаційних процесів та явищ приділяється велика увага в працях П. Кругмана, В. Андерсона, Ф. Котлера, Дж. Стигліца. Розробкою новітніх моделей розвитку України в умовах глобалізації займаються такі вітчизняні вчені, як О. Амоша, А. Гальчинський, В. Геєць, Н. Гражевська, В. Чужиков, І. Малий, Л. Федулова та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Окреслена проблематика є гостро актуальною у наш час, оскільки без врахування тенденцій змін у світовому економічному просторі неможливо навіть намагатися побудувати механізми покращення показників розвитку держави. Оскільки глобальна економіка є надзвичайно динамічною, постійний моніторинг тенденцій, виявлення причин та можливих наслідків цих змін є критично важливим не тільки для управління економікою в державницьких масштабах, а й на рівні окремих галузей та підприємств.

Постановка завдання. Завданням даної статті є узагальнення основних змін у світовій економічній будові в контексті їх впливу на зміщення акцентів між явищами інтеграції та дезінтеграції, виявлення та аналіз окремих показників, за допомогою яких можна оцінити ступінь нерівномірності розвитку країн та регіонів.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні змінюється базова модель економіки, в якій глобальний рівень соціально-економічних явищ стає домінантним, а подекуди й визначальним фактором протікання усіх процесів. В свою чергу глобалізаційні зміни є доволі інерційними, тобто набравши певного потенціалу та вектору розвитку явищ, вони повільно гальмуються, або й в деяких аспектах прояву взагалі не мають функції різкого сповільнення за допомогою використання інструментів національного управління та

регулювання. Така іманентна особливість глобалізації не може сприйматися як її недолік чи, навпаки, позитивна якість. Це – характеристика, яка є беззаперечною, і яку слід враховувати при дослідженні та прогнозуванні політичних, економічних, фінансових та соціальних тенденцій розвитку світового господарства під впливом глобалізаційних детермінант.

Що стосується досліджень з приводу визначення глобалізації як однозначно позитивного чи негативного процесу, єдності в теоретико-парадигмальному відношенні немає. Як стверджує Д. Родрік, «...не існує жодних доказів того, що інтеграція світового господарського простору сама по собі приводить до покращення економічної ситуації. Навпаки, існує багато переконливих доказів того, що відкритість, трактована як зменшення перешкод на шляху потоків капіталів і товарів, прямо не пов'язана з економічним зростанням і скоріше вона залежить від наявності ефективної внутрішньої стратегії щодо всіх прошарків населення, яка пом'якшує внутрішню конфліктність розвитку; від внутрішньої інституціональної політики, зокрема наявності інституцій, здатних швидко реагувати на зміни, що відбуваються у глобальному середовищі, та вміло до них пристосовуватися. Саме досконала національна внутрішня інституціональна й економічна структура є запорукою інтегрування до світового простору на паритетних умовах. За відсутності цих обов'язкових компонентів стратегії зовнішньої лібералізації відкритість нічого не дасть» [8].

Не зважаючи на існування в наукових та політичних колах подекуди діаметрально протилежного відношення до різних сучасних економічних процесів, однією зі спільних позицій є констатація наявності інтегруючих тенденцій в міжнародній світобудові, що поєднуються з виокремленням певних територій та подальшим їхнім фрагментуванням. В даному контексті можна згадати Д. Розенау, який пропонує для категоріального означення даних процесів використовувати термін «фрагментативність», що відображає одночасну дію фрагментації та інтеграції [2].

Все це є констатацією того, що економічний інтеграційний процес не є виключно єдиним детермінуючим явищем на глобальному рівні. Диспропорції за численними показниками, очевидна поляризація й диференціація на усіх рівнях світової економічної системи є наслідком глобального розфокусування середовищ акумуляції та використання ресурсів.

Глобальна економіка кардинально відрізняється від міжнародної у основним впливах, які вона здатна справляти на національні об'єкти та суб'єкти. Тому її слід сприймати та оцінювати як функціонально та інституційно структуровану багаторівневу систему. Під її впливом всі суспільні процеси та явища трансформуються в площині географічного позиціонування та просторової організації, що знаходить своє відображення у перебудові державних функцій та інструментів. Деякі автори наголошують на «ерозії держави», «девальвації суспільної значимості держави» і таку інше.

Підхід, відповідно до якого гравцями у світовому економічному просторі є не національні економіки, а регіональні утворення як основа нової економічної географії, чітко простежується у роботах К. Омае, який писав: «Кордони між країнами на політичній карті визначено дуже чітко, проте на порівняльній карті, котра показує справжній рух фінансової та промислової активності, ці кордони здебільшого зникли. З усіх чинників, які сприяють такому нівелюванню, мабуть, найбільш сталим є рух інформації – інформації, яка колись була монополізована урядами, опрацьована так, як це було їм вигідно, та розподілена на їхній розсуд» [6, с. 18]. К. Омае в іншій праці стверджував, саме міста-регіони чи регіоні-міста, а не держави чи держави-нації, є справжніми джерелами економічної енергії за умов глобальної економіки [4, с. 8]. Тому можна говорити про активізацію регіоналізації світового простору, яка в деяких випадках підтримує глобалізаційні тенденції, а в інших – суперечить їм. Як зазначає І. Гладій, «наукові та теоретичні диспути щодо їхнього співвідношення дають змогу з певною мірою впевненості стверджувати, що:

– це різні процеси, кожному з яких притаманна власна специфіка, проблематика, певні тенденції та закономірності розвитку;

– спрямованість їхньої дії не завжди збігається, але інколи «вектори» впливу накладаються, підсилюючи ефект та ускладнюючи осмислення їхньої динаміки і балансу;

– вони використовують різні економічні й організаційно-інституційні механізми для досягнення цілей, що пов'язано з особливостями функціонування економічних суб'єктів та інституцій на глобальному і регіональному рівнях;

– найактивніше проявляються на притаманних їм рівнях світової економічної системи (глобальні – рівень світової економіки, регіональні – локальний рівень міжнародної економіки)» [1, с. 26-27].

Глобалізація подекуди стає причиною або ж акселератором конфліктів на регіональному, національному та інтернаціональному рівнях, оскільки вона фактично приводить до різнонаправленості розвитку між країнами, кожна з яких, що природно, по різному реагує на існуючі виклики та можливості.

Нерівномірність та асиметричність глобалізаційних процесів по відношенню до різних країн можуть мати неоднозначні наслідки, що підсилює різновекторність та багатошвидкісність руху окремих компонент світового економічного простору. Узагальнена нерівномірність економічного розвитку оцінюється шляхом співставлення країн за такими основними напрямками:

1. Головні макроекономічні показники національної економіки (ВВП, ВНД в цілому та на душу населення) на даний момент і в динаміці.

2. Продуктивність праці.

3. Розвиток галузей (обсяг продукції, що випускається, загалом та на душу населення).

4. Роль в світовій торгівлі (або експортно-імпортна компонента в національному виробництві).

5. Інвестиційна ситуація (інвестиційний «клімат» як сукупність економічних, правових, соціальних і політичних умов, які забезпечують активну інвестиційну діяльність як вітчизняних, так і іноземних інвесторів).

6. Рівень розвитку науково-технічного прогресу (витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, кількість зареєстрованих патентів, купівля-продаж ліцензій та ін.).

7. Рівень життя населення.

8. Конкурентоспроможність національної економіки, тобто здатність вийти на світовий ринок із сучасною продукцією, підтримувати і нарощувати свої конкурентні переваги.

Всі ці параметри враховуються при визначенні позицій країн за численними індексами розвитку, наприклад, індексом глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), індексом процвітання країн світу (The Legatum Prosperity Index), індексом інноваційного потенціалу (Innovation Capacity Index), індексом економічної свободи (Index of Economic Freedom) та багато інших.

Найбільш часто для демонстрації нерівності доходів в глобальному масштабі використовують розрахунки відносного показника ВВП країн на душу населення у дол. США за паритетом купівельної спроможності, які є основою для визначення коефіцієнту Джині – показника нерівності розподілу деякої величини, що приймає значення між 0 і 1, де 0 означає абсолютну рівність, а 1 позначає повну нерівність.

Якщо дотримуватися даної методики, то нерівномірність у розподілі доходів між країнами на рівні фізичних осіб в 60-70-х роках минулого століття знижувалася, з кінця 80-х років почала наростати і в першому десятилітті XXI століття утримується на відносно стабільному рівні (рис.1).

На думку експертів UNCTAD [10, с. 79], суттєві відмінності в розподілі у 1960-1980 роках пояснюються суттєвим зростанням ВВП в більшості країнах, що розвиваються, чого не спостерігалось в розвинутих країнах. В періоді 1980-2000 років ця нерівність поглибилася, оскільки в багатьох країнах Латинської Америки та Африки, країнах з перехідною економікою темпи росту або залишалися на попередньому рівні, або знижувалися, в той час

як в розвинутих країнах вони продовжували зростати, хоча й повільніше, ніж в перші післявоєнні десятиліття. Як наслідок тенденції до повернення показників зростання в більшості країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою, що поєднується із сповільненням темпів зростання в розвинутих країнах, останнє десятиліття характеризується зниженням показника нерівності.

Рис. 1 Динаміка показників нерівності в розподілі доходів між країнами на рівні фізичних осіб, 1963-2009 рр. (коефіцієнт Джині). Джерело: [10]

При побудові кривої Лоренца як початкового етапу розрахунків коефіцієнтів Джині, результати яких наведені вище, всі країни, незалежно від чисельності населення, розглядалися як об'єкти із однаковою вагомістю. З метою усунення цього економічного спрощення, доцільніше аналізувати динаміку зваженого коефіцієнта Джині із врахуванням вагомості відповідно до чисельності населення. Крива динаміки, побудована таким чином, демонструє абсолютно інші результати. По-перше, із деякими відхиленнями вона має спадний характер, що свідчить про скорочення рівності в розподілі доходів між країнами, проте, майже за увесь розглянутий часовий період показник нерівності є суттєво вищим, ніж аналогічний індикатор за умов ігнорування параметру чисельності населення.

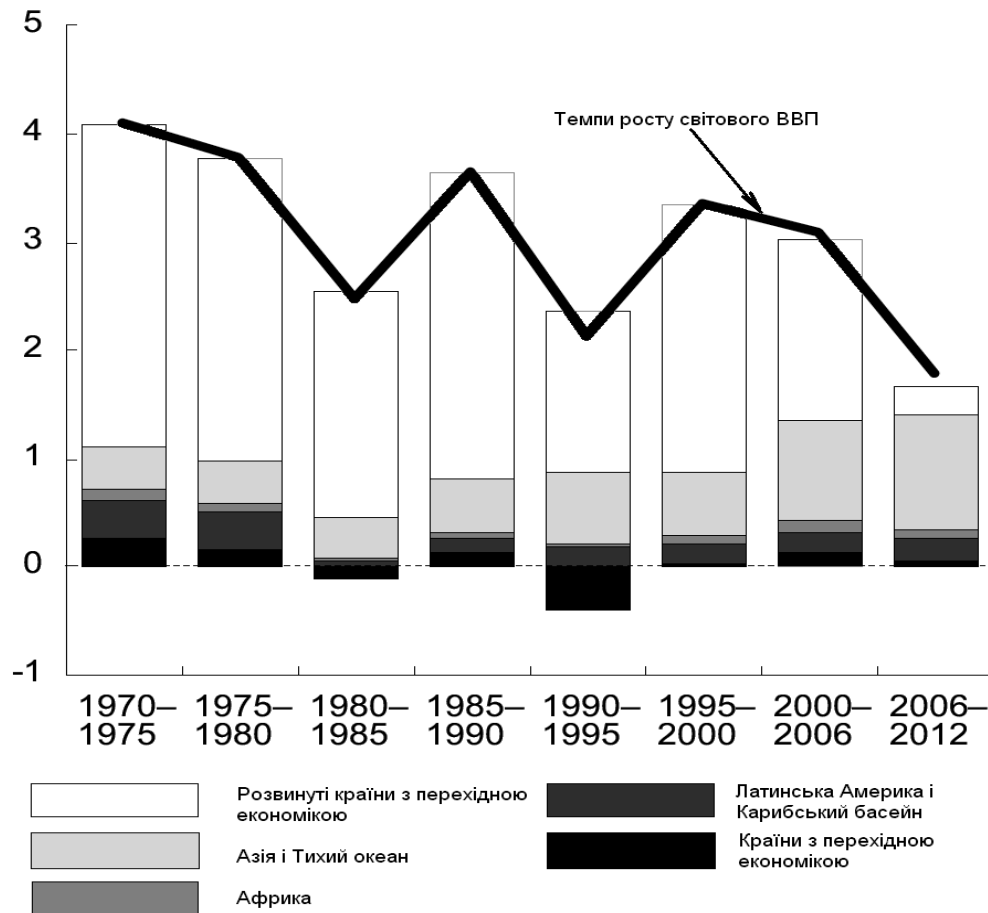
Тобто, показники, які характеризують дисперсивність розвитку країн світу за показником розподілу доходів між фізичними особами за період 2000-2009 рр., демонструють скорочення розриву, проте, залежно від методики розрахунків, величина розриву є різною.

При аналізі міжнародних асиметрій розвитку слід звернути увагу на відмінності у темпах зростання (спаду) країн різного географічного та економіко-політичного розташування. Все частіше емпіричні аналізи проводяться за регіональними групами країн, які не обов'язково знаходяться на одному шаблі розвитку.

Криза та її наслідки прискорили розвиток тенденції до підвищення ролі країн, що розвиваються у світовій економіці. Слід зважати на активний прояв двох тенденцій: з однієї сторони, процеси універсализації та інтеграції створюють передумови для подальшого «зближення» національних економік та розмивання меж між ними для виробничо-збутових, інформаційних, комунікаційних, фінансових ланцюжків, з іншої – все більш виразно проявляється стратифікація країн за рівнем розвитку в регіональному зрізі.

У період 2006-2012 років 74% зростання світового ВВП генерували країни, що розвиваються, і лише 22% припадало на розвинені країни. Дані показники різко відрізняються від внеску зазначених двох груп країн у глобальне зростання в попередні

десятиліття. У 80-х і 90-х роках минулого століття розвинені країни забезпечували 75% загальносвітового зростання, проте в період 2000-2006 років їх частка впала до трохи більше 50%. В регіональному розрізі внесок кожної групи країн у зміну світового ВВП продемонстровано на рис. 2.

Рис. 2 Вклад регіонів в ріст світового ВВП, 1970-2012 рр. (у відсотках).

Джерело: [10]

Все більшого впливу на світовий рівень ВВП почали справляти азійські країни з динамічними ринками, чого традиційно не можна сказати про країни Африки та більшість країн Латинської Америки та Карибського басейну. Країни з перехідною економікою, зважаючи на нестійку динаміку їх зростання, не збільшують своєю частки впливу.

Отже, нова економічна географія формується під впливом часто контрадикторних інтеграційних та дезінтеграційних процесів, результатом чого стає формування численних регіональних утворень, формування спільних економічних просторів між країнами, які є географічно далекими, а також зміщення центрів зростання з економічно розвинутих країн в ті, які володіють значними технологічно-інноваційними потенціалами. Це яскраво демонструють динаміки зростання країн, розподіл ресурсних та інформаційних потоків у світовому масштабі та переосмислення національних моделей управління в напрямку глобального мислення.

Висновки та перспективи подальших досліджень в даному напрямку. Окремою проблемою сталого національного та регіонального розвитку є раціоналізація та інтеграція усіх процесів всередині системи, що супроводжується нерівномірністю розвитку як на мезорівні, так і на рівні окремих національних економік. З однієї сторони, це пояснюється великою множиною багаторівневих цілей суб'єктів управління, а з іншого – складністю їх

гармонізації з метою досягнення високого рівня узгодженості. Розвиток глобальних процесів, модернізуючи систему алокації ресурсів у світовій площині, формує нові вимоги до макроекономічної політики та стратегій міждержавних взаємодій.

Сучасні дослідження теоретичних основ та їх емпіричні перевірки підтверджують існування суттєвих відмінностей у рівні розвитку країн, що повинно знайти відображення в коригуваннях існуючих моделях та розробці нових теорій економічного розвитку, які би повною мірою враховували існуючі тенденції глобалізації та регіоналізації економічного середовища.

Використана література:

1. Гладій І.Й. Регіоналізація світового ринку: євро інтеграційний аспект: Монографія / І.Й. Гладій. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 544 с.
2. Розенау Дж. К исследованию взаимопересечения внутривполитической и международной систем / Дж. Розенау // Теория международных отношений : хрестоматия; сост., науч. Ред. и комм. П. А. Цыганкова. – М.: Гардарики, 2002. – с. 172-183.
3. Alesina A. The Political Economy of High and Low Growth / A. Alesina // Annual World Bank Conference on Developing Economies, 1997. – p. 217-237.
4. Barro R. Determinants of Economic Growth: A CrossCountry Empirical Study / R. Barro // HIID Development Discussion Paper, 579, April, 1997. – 118 p.
5. Barro R. Economic Growth in a Cross Section of Countries / R. Barro // Quarterly Journal of Economics. Vol. 106, 1991. – p. 407–443.
6. Ohmae K. The Borderless World: Power and Strategy in the Interlinked Economy / K. Ohmae. – New York: Harper Perennial, 1991. – 138 p.
7. Ohmae K. The End of the Nation State: The Rise of Regional Economics / K. Ohmae. – New York: Free Press, 1995. – 115 p.
8. Rodrik D. The New Global Economy and Developing Countries: Making Openness / D. Rodrik // Overseas Development Council, Policy Essay, no. 24, 1999. – 168 p.
9. Romer P. Increasing Returns and Long Run Growth / P. Romer // Journal of Political Economy, 1986 – p. 1002–1037.
10. Trade and Development Report, 2012. United Nations, New York and Geneva, 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdr2012_en.pdf.

REFERENCES

1. Gladyy I.Y. Regionalization of the world market: European integration dimension. [*Regionalizaciya svitovogo rynku: yevro integracijnyj aspekt*]. Ternopil, Economic Thought Publ., 2006, 544 p.
2. Rozenau J. On the study of domestic and international interconnectivity systems [*K issledovaniyu vzaimoperesecheniya vnutripoliticheskoy i mezhdunarodnoy sistem*]. Moscow, Gardariki, 2002, p. 172-183.
3. Alesina A. The Political Economy of High and Low Growth, *Annual World Bank Conference on Developing Economies*, 1997, pp. 217-237.
4. Barro R. Determinants of Economic Growth: A Cross Country Empirical Study, *HIID Development Discussion Paper*, 579, April, 1997, p. 118.
5. Barro R. Economic Growth in a Cross Section of Countries, *Quarterly Journal of Economics*. Vol. 106, 1991, pp. 407–443.
6. Ohmae K. *The Borderless World: Power and Strategy in the Interlinked Economy*, New York, Harper Perennial, 1991, 138 p.
7. Ohmae K. *The End of the Nation State: The Rise of Regional Economics*, New York, Free Press, 1995, p. 115.
8. Rodrik D. *The New Global Economy and Developing Countries: Making Openness*, *Overseas Development Council, Policy Essay*, no. 24, 1999, p. 168.
9. Romer P. *Increasing Returns and Long Run Growth*, *Journal of Political Economy*, 1986, pp. 1002–1037.
10. United Nations, *Trade and Development Report, 2012*, New York and Geneva, 2012, available at: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdr2012_en.pdf.

Рецензін: д.е.н., проф. Бриндзя З. Ф.

Reviewed: Dr., Prof. Bryndzya Z. F.

Received: September, 2013

1st Revision: October, 2013

Accepted: November, 2013

